

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર

(માનતુંગસ્વામી રચિત શ્રી ઋષભદેવસ્તુતિનો ગુજરાતી અનુવાદ)

(રાગ-વસંતતિલકા)

ભક્તામરો ખચિત તાજ-મણિપ્રભાના,
ઉદ્યોતકર, હર પાપતમો જથાના;
આધારરૂપ ભવ-સાગરના જનોને,
એવા યુગાદિ પ્રભુ પાદયુગે નમીને. ૧

ક્રીધી સ્તુતિ સકલ-શાસ્ત્રજ-તત્ત્વબોધે,
પામેલ બુદ્ધિપટુથી સુરલોકનાથે;
ત્રૈલોક ચિત્તહર ચારુ ઉદાર સ્તોત્રે,
હુંયે ખરે સ્તવીશ આદિ જિનેંદ્રને તે. ૨

બુદ્ધિ વિના જ સુરપૂજિત-પાદપીઠ!
મેં પ્રેરી બુદ્ધિ સ્તુતિમાં તજી લાજ શુદ્ધ;
લેવા શિશુ વિણ જળે સ્થિત ચંદ્રબિંબ,
ઈચ્છા કરે જ સહસા જન કોણ અન્ય. ૩

કે'વા ગુણો ગુણનિધિ! તુજ ચંદ્રકાંત,
છે બુદ્ધિથી સુરગુરુ સમ કો સમર્થ?
જ્યાં ઊછળે મગરમચ્છ મહાન વાતે,
રે કોણ તે તરી શકે જ સમુદ્ર હાથે? ૪

તેવો તથાપિ તુજ ભક્તિ વડે મુનીશ!
શક્તિ રહિત પણ હું સ્તુતિને કરીશ;
પ્રીતે વિચાર બળનો તજી સિંહ સામે,
ના થાય શું મૃગી શિશુ નિજ રક્ષવાને? ૫

શાસ્ત્રજ્ઞ અજ્ઞ ગણીને હસતાં છતાંયે,
ભક્તિ તમારી જ મને બળથી વદાવે;
જે કોકિલા મધુર ચૈત્ર વિષે ઉચારે,
તે માત્ર આમ્રતરુ-મહોર તણા પ્રભાવે. ૬

બાંધેલ પાપ જનનાં ભવ સર્વ જેહ,
તારી સ્તુતિથી ક્ષણમાં ક્ષય થાય તેહ;
આ લોકવ્યાપ્ત નિશિનું ભમરા સમાન,
અંધારું સૂર્ય-કિરણોથી હણાય જેમ. ૭

માની જ તેમ સ્તુતિ નાથ તમારી આ મેં.
આરંભી અલ્પ મતિથી પ્રભુના પ્રભાવે;
તે ચિત્ત સજ્જન હરે, જ્યમ બિંદુ પામે,
મોતી તણી કમળપત્ર વિષે પ્રભાને. ૮

દૂર રહો રહિત દોષ સ્તુતિ તમારી;
તારી કથા પણ અહો જન-પાપહારી;
દૂર રહે રવિ તથાપિ તસ પ્રભાએ,
ખીલે સરોવર વિષે કમળો ઘણાંયે. ૯

આશ્ચર્ય ના ભુવનભૂષણ! ભૂતનાથ!
રૂપે ગુણે તુજ સ્તુતિ કરનાર સાથ;
તે તુલ્ય થાય તુજની, ધનીકો શું પોતે,
પૈસે સમાન કરતા નથી આશ્રિતોને? ૧૦

જો દર્શનીય પ્રભુ એક ટસેથી દેખે,
સંતોષથી નહિ બીજે જન નેત્ર પેખે;
પી ચંદ્રકાન્ત પય ક્ષીરસમુદ્ર કેરું,
પીશે પછી જળનિધિ જળ કોણ ખારું? ૧૧

જે શાંતરાગ રુચિનાં પરમાણુ માત્ર,
તે તેટલાં જ ભુવિ આપ થયેલ ગાત્ર;
એ હેતુથી ત્રિભુવને શણગાર રૂપ,
તારા સમાન નહિ અન્ય તણું સ્વરૂપ. ૧૨

ત્રૈલોક સર્વ ઉપમાને જે જીતનારું,
ને નેત્ર દેવ-નર-ઉરગ હારી તારું;
ક્યાં મુખ ક્યાં વળી કલંકિત ચંદ્રબિંબ,
જે દિવસે પીળચટું પડી જાય ખૂબ? ૧૩

સંપૂર્ણ ચંદ્રતણી કાન્તિ સમાન તારા,
રૂડા ગુણો ભુવન ત્રૈણ ઉલંઘનારા;
ત્રૈલોકનાથ તુજ આશ્રિત એક તેને,
સ્વેચ્છા થકી વિચરતાં કદિ કોણ રોકે? ૧૪

આશ્ચર્ય શું! પ્રભુ તણા મનમાં વિકાર,
દેવાંગના ન કદી લાવી શકી લગાર;
સંહારકાળ પવને ગિરિ સર્વ ડોલે,
મેરુગિરિ શિખર શું કદી તોય ડોલે? ૧૫

ધૂમ્રે રહિત નહિ વાટ, ન તેલવાળો,
ને આ સમગ્ર ત્રણ લોક પ્રકાશનારો;
ડોલાવનાર ગિરિ વાયુ ન જાય પાસે,
તું નાથ છો અપર દીપ જગત પ્રકાશે. ૧૬

ઘેરી શકે કદી ન રાહુ, ન અસ્ત થાય,
સાથે પ્રકાશ ત્રણ લોક વિષે કરાય;
તું હે મુનીન્દ્ર, નહીં મેઘ વડે છવાય,
લોકે પ્રભાવ રવિથી અદકો ગણાય. ૧૭

મોહાંધકાર દળનાર સદા પ્રકાશી,
રાહુ-મુખે ગ્રસિત ના, નહિ મેઘરાશી;
શોભે તમારું મુખપદ્મ અપાર રૂપે,
જેવો અપૂર્વ શશિ લોક વિષે પ્રકાશે. ૧૮

શું રાત્રિમાં શશિ થકી દિવસે રવિથી,
અંધારું તુજ મુખચંદ્ર હરે પછીથી!
શાલિ સુશોભિત રહી નીપજી ધરામાં,
શી મેઘની ગરજ હોય જ આભલામાં? ૧૯

શોભે પ્રકાશ કરી જ્ઞાન તમો વિષે જે,
તેવું નહીં હરિહરાદિકના વિષે તે;
રત્નો વિષે સ્ફુરિત તેજ મહત્ત્વ ભાસે,
તેવું ન કાય કટકે ઉજળે જણાશે. ૨૦

માનું રૂડું હરિહરાદિકને દીઠા તે,
દીઠે છતે હૃદય આપ વિષે ઠરે છે;
જોવા થકી જગતમાં પ્રભુનો પ્રકાશ,
જન્માન્તરે ન હરશે મન કોઈ નાથ. ૨૧

સ્ત્રી સેંકડો પ્રસવતી કદી પુત્ર ઝાઝા,
ના અન્ય આપ સમ કો પ્રસવે જનેતા;
તારા અનેક ધરતી જ દિશા બધીય,
તેજે સ્ફુરિત રવિને પ્રસવે જ પૂર્વ. ૨૨.

માને પરંપુરુષ સર્વ મુનિ તમોને,
ને અંધકાર સમીપે રવિ શુદ્ધ જાણે;
પામી તને સુરીત મૃત્યુ જીતે મુનીંદ્ર,
છે ના બીજો કુશળ મોક્ષ તણો જ પંથ. ૨૩

તું આઘ અવ્યય અચિંત્ય અસંખ્ય વિભુ,
છે બ્રહ્મ ઈશ્વર અનંત અનંગકેતુ;
યોગીશ્વર વિદિતયોગ અનેક એક,
કે'છે તને વિમળ જ્ઞાનસ્વરૂપ સંત. ૨૪

છો બુદ્ધિ બોધ થકી હે સુરપૂજ્ય બુદ્ધ,
છો લોકને સુખદ શંકર તેથી શુદ્ધ;
છો મોક્ષમાર્ગવિધિ ધારણથી જ ધાતા,
છો સ્પષ્ટ આપ પુરુષોત્તમ સ્વામી ત્રાતા. ૨૫

ત્રૈલોક દુઃખહર નાથ! તને નમોસ્તુ,
તું ભૂતળે અમલભૂષણને નમોસ્તુ;
ત્રૈલોકના જ પરમેશ્વરને નમોસ્તુ,
હે જિન શોષક ભવાબ્ધિ! તને નમોસ્તુ. ૨૬

આશ્ચર્ય શું ગુણ જ સર્વ કદી મુનીશ,
તારો જ આશ્રય કરી વસતા હંમેશ;
દોષો ધરી વિવિધ આશ્રય ઊપજેલા,
ગર્વાદિકે ન તમને સ્વપને દીઠેલા. ૨૭

ઊંચા અશોકતરુ આશ્રિય, કીર્ણ ઊંચ,
અત્યંત નિર્મળ દીસે પ્રભુ આપ રૂપ;
તે જેમ મેઘ સમીપે રહી સૂર્યબિંબ,
શોભે પ્રસારી કિરણો હણીને તિમિર. ૨૮

સિંહાસને મણિ તણા કિરણે વિચિત્ર,
શોભે સુવર્ણ સમ આપ શરીર ગૌર;
તે સૂર્યબિંબ ઉદયાચળ શિર ટોચે,
આકાશમાં કિરણ જેમ પ્રસરી શોભે. ૨૯

ધોળાં ઢળે ચમર કુંદ સમાન એવું,
શોભે સુવર્ણ સમ રમ્ય શરીર તારું;
તે ઊગતા શશિસમા જળ ઝર્ણ ધારે,
મેરુ તણા કનકના શિર પેઠ શોભે. ૩૦

ઢાંકે પ્રકાશ રવિનો, શશિતુલ્ય રમ્ય,
મોતી સમૂહ રચનાથી દીપાયમાન;
એવા પ્રભુજી તમને ત્રણ છત્ર શોભે,
ત્રૈલોક્યનું અધિપતિપણું તે જણાવે. ૩૧

ગંભીર ઊંચ સ્વરથી પુરી છે દિશાઓ,
ત્રૈલોક્યને સરસ સંપદ આપનારો;
સદ્ધર્મરાજ જયને કરનાર ખુલ્લો,
વાગે છે દુદ્દુભિ નભે યશવાદી તારો. ૩૨

મંદાર સુંદર નમેરુજ પારિજાતે,
સંતાનકાદિ કુલની બહુ વૃષ્ટિ ભારે;
પાણીકણે સુરભિ મંદ સમીર પ્રેરે;
શું દિવ્ય વાણી તુજ સ્વર્ણથકી પડે તે. ૩૩

શોભે વિભો પ્રસરતી તુજ કાંતિ હારે,
ત્રૈલોક્યના ઘૃતિ સમૂહની કાંતિ ભારે;

તે ઊગતા રવિસમી બહુ છે છતાંયે,
રાત્રિ જીતે શીતલ ચંદ્ર સમાન તેજે. ૩૪

જે સ્વર્ગ-મોક્ષસમ માર્ગ જ શોધી આપે,
સદ્ધર્મ તત્ત્વકથવે પટ્ટુ ત્રણ લોકે;
દિવ્યધ્વનિ તુજ થતો વિશદાર્થ સર્વ,
ભાષા-સ્વભાવ-પરિણામ ગુણોથી યુક્ત. ૩૫

ખીલેલ હેમ-કમળો સમ કાંતિવાળા,
ફેલી રહેલ નખ-તેજ થકી રૂપાળા;
એવા જિનેન્દ્ર તુમ પાદ ડગો ભરે છે,
ત્યાં કલ્પના કમળની વિબુધો કરે છે. ૩૬
એવી જિનેન્દ્ર થઈ જે વિભૂતિ તમોને,
ધર્મોપદેશ સમયે નહિ તે બીજાને;
જેવી પ્રભા તિમિરહારી રવિ તણી છે,
તેવી પ્રકાશિત ગ્રહોની કદી બની છે? ૩૭

ઘેતા મદે મલિન ચંચળ શિર તેવો,
ગુંજારવે ભ્રમરના બહુ ક્રોધી એવો;
ઐરાવતે તુલિત ઉદ્ધત હાથી સામે,
આવેલ જોઈ તુમ આશ્રિત ભો ન પામે. ૩૮

ભેદી ગજેન્દ્ર શિર શ્વેત રુધિરવાળા,
મોતી સમૂહ થકી ભૂમિ દીપાવી એવા;

દોડેલ સિંહ તણી દોટ વિષે પડે જે,
 ના તુજ પાદ-ગિરિ આશ્રયથી મરે તે. ૩૯
 જે જોરમાં પ્રલયના પવને થયેલો,
 ઓઢા ઉડે બહુ જ અગ્નિ દવે ધીકેલો;
 સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,
 તે તુજ કીર્તનરૂપી જળ શાંત પાડે. ૪૦
 જે રક્ત-નેત્ર, પિકકંઠ સમાન કાળો,
 ઊંચી ફણે સરપ સન્મુખ આવનારો;
 તેને નિ:શંક જન તેહ ઉલંઘી ચાલે,
 ત્વં નામ નાગદમની દિલ જેહ ધારે. ૪૧

નાયે તુરંગ ગજ શબ્દ કરે મહાન,
 એવું રણે નૃપતિનું બળવાન સૈન્ય;
 ભેદાય છે તિમિર જેમ રવિ કરેથી,
 છેદાય શીઘ્ર ત્યમ તે તુજ કીર્તનેથી. ૪૨
 બર્છી થકી હણિત હસ્તિ રુધિર વ્હે છે,
 યોદ્ધા પ્રવાહ થકી આતુર જ્યાં તરે છે;
 એવા યુધે અજિત-શત્રુ જીતે જનો તે,
 ત્વત્પાદપંકજરૂપી વન શર્ણ લે જે. ૪૩
 જ્યાં ઊછળે મગરમચ્છ તરંગ ઝાઝા,
 ને વાડવાગ્નિ ભયકારી થકી ભરેલા;
 એવા જ સાગર વિષે સ્થિત નાવ જે છે,
 તે નિર્ભયે તુજ તણા સ્મરણે તરે છે. ૪૪

જે છે નમ્યા ભયદ રોગ જલોદરેથી,
પામ્યા દશા દુઃખદ આશન દેહ તેથી;
ત્વત્પાદ-પદ્મ રજ અમૃત નિજ દેહે,
ચોળે બને મનુજ કામ સમાન રૂપે. ૪૫

બેડી જડી પગથી છેક ગળા સુધીની,
તેની ઝીણી અણિથી જાંગ ઘસાય જેની;
એવા અહોનિશ જપે તુજ નામ મંત્ર,
તો તે જનો તુરત થાય રહિત બંધ. ૪૬

જે મત્ત હસ્તિ, અહિ, સિંહ, દવાનલાગ્નિ,
સંગ્રામ, સાગર, જલોદર, બંધનોથી;
પેદા થયેલ ભય તે ઝટ નાશ પામે,
ત્હારું કરે સ્તવન આ મતિમાન પાઠે. ૪૭

આ સ્તોત્રમાળ તુજના ગુણથી ગુંથી મેં;
ભક્તિ થકી વિવિધ વર્ણરૂપી જ પુષ્પે;
તેને જિનેન્દ્ર! જન જે નિત કંઠ નામે,
તે 'માનતુંગ' અવશા શુભ લક્ષ્મી પામે. ૪૮